CHRISTIAN CRĂCIUN

CRIZA AUTENTICITĂȚII

Simțim cu toții, indiferent de nivelul de educație și de înțelegere a lumii, că trăim o vreme de schimbare, de răsturnare a criteriilor și a valorilor (și a semnificațiilor). O vreme de cumpănă, cum se spune în limba veche. Este tot mai greu să te *orientezi* în acest turbion, să afli insule stabile, să te regăsești pe tine însuți în „autentica ta autenticitate". Aceasta este tema de la care pleacă filosoful Sandu Frunză. În cartea recent apărută (*Căutarea autenticității în era digitală. Eseuri despre poezie, filosofie și spiritualitate*), el vine să răspundă la întrebările *încotro* și *cum* ca „practician al filosofiei" (definiția mai departe). Autorul se întemeiază pe o competență multiplă: filosof, teolog, etician, specialist în comunicare, poet, pentru a ne oferi o cartografiere a problemelor și, eventual, o soluție. O carte cu asemenea intenționalitate poate fi judecată cel puțin din două puncte de vedere esențiale: precizia diagnosticului și eficiența tratamentului. Limbajul medical nu este tocmai inadecvat în acest context, pentru că este vorba despre o „boală", o carență (lipsa de sens, de autenticitate) a unei societăți aflate într-o incredibilă viteză și radicalitate a schimbării. Dar termenii aceștia medicali trădează totuși poziționarea, relația consilier filosofic - partener/client, care *nu* este un pacient în sensul psihiatric ori medical. Dar i-am folosit doar o dată, pentru avantajul de a rezuma într-un mod foarte simplu o anume situare în spațiul ideilor. Premisa este că, în era digitală, odată cu apariția (era să zic invazia) inteligenței artificiale, condiția existențială a omului se schimbă substanțial. Întâmplarea face ca, în numărul precedent, să fi analizat o carte a profesorului Aurel Codoban, magistru căruia autorul îi dedică lucrarea de față. Ca atare aceste două cărți pot fi citite în completare, deși bazele lor teoretice nu sunt neapărat asemănătoare. Sunt însă teme de reflecție care, din păcate, nu sunt foarte prezente în spațiul nostru public.

Există un sentiment al urgenței, cu cât tehnologia devine mai invazivă, mai contopită cu viața noastră cotidiană până la indistincție, cu atât întrebarea despre om devine mai acută, mai presantă. Cu alte cuvinte, omul devine o chestiune nucleară a post-umanismului digital. „Abia când va resimți

prezența cu deasupra de măsură a inserțiilor tehnologiei în viața sa, omul erei digitale se va simți presat să se regândească pe sine în termenii umanității sale". Să spun de la început că profesorul Sandu Frunză este un „optimist", adică prezintă fără dramatism și fără „vizionarism apocaliptic" consecințele modificărilor spirituale și chiar ontice pe care mutarea noastră în universul virtual le are în transformarea ființei lăuntrice. De altfel, subtitlul cărții, *Eseuri despre poezie, filosofie și spiritualitate,* este clar. Avem chiar un întreg capitol, *Condiția umană și sacrul în epoca digitală din perspectiva ontologiei sacrului propusă de Mircea Eliade.* Într-adevăr, dacă filosofia este, la modul antic, originar, pur și simplu „arta de a trăi", dialectica sacru – profan în interpretare eliadescă devine o cheie de lectură foarte pătrunzătoare a actualității. Competențele de filosof al religiilor ale autorului îl ajută foarte mult în această propunere de întregire spirituală, pentru că tocmai spiritul pare a fi unul dintre lucrurile care „se pierd" când se câștigă eficiența digitală. Astfel, poezia și filosofia devin „forme ale integrării, modelării și depozitării sacrului" care „se bazează pe o raționalitate lărgită ce presupune o extindere a raționalului spre sfera semnificațiilor și a sensului ascuns al existenței". Iată cum, într-o frază, autorul reface, ne comunică, unitatea fundamentală a lumii pe care *membra disjecta* ale cotidianului ne-o ascund. Poezia, susține el, nu este ruptă de rațional, ci o întregire a lui. Unitate care face posibil (este) *sensul,* în termeni existențiali autenticitatea ființării, și justifică „optimismul" despre care vorbeam. „Persoana care face apel la consilierea filosofică se caracterizează printr-un nivel crescut al dorinței de a rezolva problemele cu care se confruntă, de a se dezvolta personal și de a participa la crearea unei lumi mai bune". Dacă este adevărat sentimentul comun că traversăm o criză a (post)modernității, analiza și combaterea ei par a fi urgența filosofului. Criză vădită prin tot felul de dezechilibre, ceea ce impune aproape de la sine soluția: căutarea echilibrului, a autenticității. Pe ce căi? Ne-o spune autorul în eseurile sale. Una este, de pildă, cultivarea la modă a tehnicilor de meditație orientale, a rugăciunii. Alta (tot de sorginte eliadescă) redescoperirea unității simbolice a lumii. La acest nivel se produce integrarea celor patru dimensiuni ale existenței: fizică, socială, personală, spirituală (în alt loc adaugă încă două: religioasă și virtuală). „Omul contemporan se simte captiv dezvoltării tehnologice, raționalizării acțiunii, secularizării vieții comunitare, destructurării trăirilor sale legate de ceilalți sau de lumea înconjurătoare etc.". Axa pe care se desfășoară meditațiile acestea asupra iubirii, poeziei, religiei este problema comunicării, „sensul lumii actuale poate fi descoperit în domeniul comunicării". Silogismul implicit este următorul: nevoia de autenticitate este nevoia de sociabilitate, ceea ce implică funcția esențială a comunicării în ceea

ce aș numi lumea hiper-comunicării inflaționiste în Rețele. Iar criza filosofiei este, în fond, o criză a subiectului izolat. De aici și apropierea filosofiei de literatură, de poezie: „Apelul la genul literar este utilizat nu ca un îndemn de transformare a filosofiei în literatură, ci ca o modalitate de aducere a filosofiei spre un discurs care să reflecte realitatea ultimă făcând-o mai accesibilă vieții de zi cu zi și unui limbaj cu o cât mai mare expunere la cotidian". Ceea ce numește autorul *raționalitate lărgită,* și care îngăduie analitica poeziei sau a dragostei, include, pe lângă logică și abstractizare, imaginația și simbolizarea. Sunt „funcții" prin diminuarea cărora „omul recent" riscă să devină carent, unidimensional, prizonier în singurătatea sa. Funcția terapeutică a poeziei, a filosofiei sau a meditației existențiale de aici purcede. „Nevoia de autenticitate", cum o numește autorul, se împlinește tocmai prin apelul la poezie ca „dimensiune și practică existențială". Ca „purtătoare autentică a sacrului" poezia întregește ființa. Analitica sacrului la Mircea Eliade este aplicată aici tocmai pentru rolul său în înțelegerea artei. Sandu Frunză este un umanist, idealul său se opune omului spart în bucăți, sfâșiat, unidimensional, al (post)modernității, râvnind imaginea omului întreg, umanist. Nu este un simplu joc de cuvinte cel pe care îl propun, pentru că, iată, ne aflăm în situația de a ivi o nouă specie: omul non-uman. În omul recent se petrece o mutație prin hipnoza tehnologiei digitale care „îl răpește" în esența sa, și regăsirea, întregirea autenticității integrale, pierdute, este scopul acestui „program" propus de filosoful nostru. „De aceea poezia pare să fie o trăire inițiatică, de reintegrare în eternitate, de reașezare a trupului în calitatea sa de parte a cosmosului, de readucere a sufletului la starea sa de lumină". Sau „poezia însăși devine o practică filosofică". Aș desena „aria" preocupărilor filosofului nostru de restituire către om a umanului printr-un triunghi având în vârfuri Filosofia, Poezia și Religia iar interiorul fiind colorat de sacru, din care survine conștiința simbolică, de reînvățat pentru omul erei digitale. „Oricât de mult s-ar înstrăina în raport cu sine, atât timp cât mai rămâne om, individul va păstra ceva din misterul și din modul de a se situa în lumea simbolică a lui *homo religiosus*". Chiar dacă, ne previne autorul: „umanitatea a pătruns în era digitală fără a produce o nouă formă de spiritualitate". Filosoful speculează, pornind de la hermeneutica eliadescă a centrului, asupra situației omului de azi, aflat mereu în „centrul" rețelei. Mă întreb însă, în acest punct, dacă centralitatea aceasta este reală, sau e numai o iluzie, marea iluzie pe care ne-o induce Rețeaua. Identitatea dintre sacru și autenticitate pe care își construiește antropologic demonstrația filosoful s-ar pierde altfel. Simplul fapt spațial analizat aici, anume că omul este o ființă bazată pe experiența originară a verticalității, pe când Rețeaua este eminamente orizontală, practic infinit orizontală, fractalică, are a ne pune pe

gânduri. Să fie intrarea în Rețea o inevitabilă abandonare a verticalei? Dacă, însă, omul religios este o ființă prin excelență relațională înseamnă că religia trebuie restituită omului în situația de nod de rețea. Schimbarea aceasta radicală a spațiului, prin care spațiul virtual este deja mai valorizat decât cel „real" (obligația aici a ghilimelelor sintetizează deja dramatismul problemei) schimbă, de fapt, locul omului în univers. Rolul narațiunii, al mitului, în acest proces este de „liant între o ontologie a sacrului și o istorie a sacrului care să îi cuprindă deopotrivă pe om și pe Dumnezeu". „Avem nevoie de povestiri pentru a ne înțelege pe noi înșine și a comunica cine suntem".

Deși nu cred că o spune *expresis verbis,* filosoful își construiește perspectiva printr-o subînțeleasă comparație a omului (occidental) contemporan cu omul tradițional, modelul prin care acesta își poate completa ceea ce a pierdut. „...condiția omului societății digitale relevă că omul contemporan este însetat de ființă, are pasiunea realității și autenticității". Ce înseamnă, însă, autenticitate în era globalizării fake news? „Sinele digital", mă întreb, duce spre (re)găsirea autenticității sau, dimpotrivă, accentuează înstrăinarea (de sine și de ceilalți)? Marea însingurare digitală este o realitate fizică, psihologică, antropologică, socială și chiar politică. Omul de azi, aflat în centrul infinit multiplicat al Rețelei/Matrix-ului este, în fond, cumplit de singur. Citez din cartea unui excepțional preot și teolog: „Era comunicării non-stop este și era singurătății" (P. Ioan Moga, *„Care iarăși va să vină. Jurnal hristologic"*, Doxologia, 2023). Iar unificarea tuturor culturilor este o problemă și nu o soluție, care duce la abolirea celuilalt, de fapt. În cadrul acestui traseu inițiatic și integrativ un rol special este acordat corpului și iubirii. Corpul este perceput ca fiind „ceva întrupat", iar limbajul iubirii este analizat într-un eseu ca limbaj al publicității. „Iubirea este o valoare cardinală, care vizează ceva semnificativ legat de existența umană. Prin modul în care se realizează comunicarea iubirii, ea este o prezență pregnantă atât ca dat existențial, cât și din punct de vedere al registrului emoțional la care fac apel profesioniștii în comunicarea comercială și de responsabilitate socială". În substanța lor, eseurile sunt hermeneutizări ale căilor de aflare a armoniei. Firește că dragostea nu poate decât să fie prima dinspre acestei căi. „Iubirea înțeleasă ca *agape* ne situează în preajma unei astfel de armonizări a erosului și logosului. [...] *Agape* este iubirea care începe cu tine însuți și se realizează plenar în acțiunea de producere a binelui în viața aproapelui tău. În *agape,* responsabilitatea socială este mereu implicită". Acuitatea analizei este o chestiune de orientare, avem de răspuns la întrebarea *încotro*? Ca persoane și ca specie. Ca trup și ca spirit. De aceea el, omul, dintr-un impuls originar (vezi Eliade), își construiește „noi forme ale gândirii simbolice și chiar noi mitologii". Chiar

dacă s-a petrecut o mutație esențială: „Dacă în trecut universul uman avea în centrul organizatoric al sistemului axiologic preocuparea pentru desăvârșirea sufletului, în societatea de consum locul central este ocupat de corp, care devine cel mai important și «cel mai frumos obiect de consum»". De subliniat că autorul nu „judecă", în sens moral fenomenele, le constată și propune „remediile" existențiale într-o neutralitate științifică obligatorie. „Intrarea într-o relație terapeutică presupune un acord tacit al clientului că iubirea sa va fi dezgolită de acest mister, în procesul unei analize care presupune relevarea aspectelor problematice, disfuncționale pe care iubirea le poate aduce în viața sa". Pentru că întreaga construcție a cărții îmi pare a fi făcută piramidal, *în vederea,* spre ilustrarea necesității consilierii filosofice. Omul devine, vedem, din ce în ce mai fragil, mai vulnerabil. Pe măsură ce mediul său devine mai complex și mai greu de controlat. Filosoful enunță la un moment dat un adevărat imperativ moral: „să ne construim viața cotidiană pe valori". Și, dintre aceste valori, firește că pe primul loc este iubirea: „Iubirea este investită cu valoare simbolică inestimabilă. Ea devine din ce în ce mai valoroasă atunci când este expusă la amenințări succesive. E larg răspândită ideea că – dacă iubirea există, este prezentă – iubirea nu trebuie apărată, ea trebuie pur și simplu celebrată".

Citând-o pe Emmy van Deurzen, *Psihoterapie și consiliere existențială*, filosoful român adaugă ființei dimensiunea spirituală și pe cea transcendentă. O întrebare neliniștitoare, care presupune firește îndelungi meditații, se ridică în acest punct. Filosoful observă că există o nevoie imperioasă la mulți „clienți" de a întâlni o „realitate Transcendentă". Or, se ridică întrebarea: ce se întâmplă cu omul din momentul în care IA se instituie ca o astfel de realitate Transcendentă? Ce va rezulta în urma acestei întâlniri/substituții? Un capitol se numește *Consilierea filosofică – un răspuns la sentimentul crizei trăit de omul contemporan.* În vorbe, soluția e simplă: criza omului de azi este una a sensurilor, remedierea se poate face prin resemnificare existențială. Psihologii, psihiatrii, consilierii filosofici știu cât de greu se realizează *practic* această reaflare a semnificațiilor. Să ne gândim la o situație pentru un viitor deloc îndepărtat: odată ce, din punct de vedere biologic, devine posibilă prelungirea vieții mult peste suta de ani, ce implicații va avea asta pentru „a umple" acest timp cu sens? „Practicarea unei atitudini de hermeneutică existențială presupune să ai o filosofie de viață. Consilierea filosofică aduce acest efort comun al consilierului filosofic și al partenerului său de dialog de consolidare a propriei sale filosofii de viață". „Individul contemporan pare astăzi să fie în căutarea vindecării, a ieșirii din patologia existențială socială și chiar cosmică ce se desfășoară în jurul său".

În acest context apare necesitatea consilierii filosofice, ea „... nu este științifică, în sensul că ea este filosofică. Însă, vocația interdisciplinară a filosofiei o deschide spre știință și spre practicile științifice, așa cum o deschide și înspre celelalte domenii ale creației umane". Cu cât criza este mai adâncă, cu atât nevoia individuală de „optimizare existențială" este mai acută. Ne situăm într-o „hermeneutică existențială", în plină nevoie de filosofie de viață. Este, într-un fel, o întoarcere la rădăcinile filosofiei, conform viziunii lui Pierre Hadot. În consecință, la cunoscutul tabel al tipurilor de inteligență, Sandu Frunză adaugă inteligența spirituală și pe cea religioasă. „În textul de față, avem în vedere dimensiunea spirituală atât sub aspectul creativității culturale, cât și sub aspectul religios al experienței religioase care presupune moduri particulare de raportare la transcendență". Ceea ce sugerează pregnant seria de demonstrații din această carte este că înstrăinarea omului actual, angoasa în care el se adâncește, hăul post-umanului nu pot fi combătute decât prin iubirea restauratoare de sens. Este, dacă înțeleg bine, miza finală a consilierii filosofice. Și nu pot încheia fără să fac o necesară trimitere la proiecțiile învățământului nostru. Dacă strategii care le-au conceput ar avea cunoștință de asemenea perspective antropologice și filosofice, cu siguranță altfel ar fi arătat programele care pregătesc omul viitorului.

Cartea lui Sandu Frunză este o incitantă meditație asupra unor probleme care ard în prezentul lumii. Ridică întrebările esențiale și sugerează soluții. De aceea este o lectură obligatorie pentru cine vrea *să înțeleagă*.

Sandu Frunză, *Căutarea autenticității în era digitală. Eseuri despre poezie, filosofie și spiritualitate*, Editura Eikon, 2023

fondată în 1906

Viaţa Românească

Uniunea Scriitorilor din România

oedip. contemporanul nostru

marca **andrei şerban**

varujan vosganian nemişcarea, cel de-al nouălea cerc
matei vişniec două talente, două poveşti care se scriu...:
antonia ilie • larisa babalean
vitalie ciobanu **dorin tudoran, drept în puterea furtunilor**
gabriela melinescu un **profil** de florin şindrilaru
alexa visarion despre teatrul lui **mihail sebastian**
poeme ileana popescu bâldea • gabriela chiran
ana gabriela bălan
proză florin logreşteanu
mens hanna bota • **psiho** ioana scoruş
stil alina gherasim
puncte de vedere liviu capşa
viaţa literaturii ion bogdan lefter
cronici mircea v. ciobanu • gheorghe grigurcu • ion pop
christian crăciun • otilia ungureanu • rodica grigore
florin toma • n. prelipceanu

VR 3 / 2024